

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

О. ФІЛЬ

Україна, м.Запоріжжя, Запорізький національний університет

О.БУРА

Україна, м.Запоріжжя, ЗЗШ №52

О. РУСАНОВСЬКА

Україна, м.Запоріжжя, ЗНВК «Запорізька січ»

Соціалізація - найширше поняття серед процесів, що характеризують освіту особистості. Вона передбачає не тільки свідоме засвоєння дитиною готових форм і способів соціального життя, способів взаємодії з матеріальною та духовною культурою, адаптацію до соціуму, а й вироблення (спільно з дорослими і однолітками) власного соціального досвіду, ціннісних орієнтацій, свого стилю життя.

Відношення дитини до інших людей починається з діади «дитина - дорослий» і поступово в процесі соціалізації і виховання накопичується досвід відносин у діаді «дитина - дитина». Ставлення до себе як суб'єкту соціального життя з'являється пізніше ставлення до інших. У процесі соціальної взаємодії, соціального порівняння себе з іншими на міжособистісному і міжгруповому рівні у дитини складається позитивна соціальна ідентичність. І.Д. Зверева відзначала, що соціальна адаптація як механізм соціалізації передбачає пристосування дитини до навколишнього середовища: природним умовам, режиму, нормам і правилам життя соціальної спільності (школи, класу, спортивної команди). Механізм соціальної адаптації дозволяє дитині освоювати типові способи соціальної дії, форми поведінки, запам'ятати алгоритм рішення часто повторюваних проблем[4].

Важливу роль у здійсненні механізму соціальної адаптації дитини в початковій школі, на нашу думку, відіграє метод вправи (в класичній педагогіці він частіше іменувався «приучення», що ще точніше виражає його зміст). Без тривалих, систематичних зусиль, повторення окремих дій та операцій дитина не навчиться, не тільки читати, писати, грати в м'яч, їздити на велосипеді, майструвати з дерева і паперу, а й застібати гудзики, виконувати правила гігієни, етикету, вуличного руху, стримувати себе в суперечці, планувати свій час і боротися з бажанням взяти чуже. Результат вправ - навички та звички, стійкі соціальні відносини.

У вихованні дітей молодшого шкільного віку, О. Киричук зазначав, що велике місце займають «прямі» вправи, тобто абсолютно відкрита демонстрація дитині тієї чи іншої поведінкової ситуації і ретельне, багаторазове тренування показаної дії. Цей метод використовується для привчання першокласника до школи: його тренують в правильній посадці за навчальним столом, в умінні розташовувати письмове приладдя і книги на робочому місці, тримати ручку, вставати, вітаючи вчителя, тихо сідати на своє місце [2]. Відзначимо, що чим старше вихованці, чим більше і різноманітніше їх власний соціальний досвід і арсенал позитивних звичок, тим менш значуща для них пряма форма вправ. Крім того, пробуджується самосвідомість дитини вже в молодшому шкільному віці, в дитини виникає прагнення орієнтуватися на референтну групу (однокласників, приятелів) виникає протест проти прямого привчання. Таку педагогічну дію педагога дитина сприймає як «дресирування».

Не меншу значимість для реалізації механізму адаптації мають і непрямі за формою вправи. Природа такого привчання прихована від дитини, він вчиться, грає, спілкується з товаришами, але не усвідомлює в конкретних ситуаціях, що його привчають до чого-небудь. Адаптаційний механізм тут «включається» за допомогою спеціально створеного матеріально-речового середовища, постійної обстановки, в якій дитина навчається або грає, стійких відносин у спілкуванні дітей і дорослих. Ось чому привітна і доброзичлива вчителька обов'язково вправляє дітей у ввічливості, а завжди чиста і світла кімната для занять, де соромно навіть потайки кинути на підлогу фантик, привчає до акуратності.

С.М.Куріна відмічала, що велике значення у здійсненні механізму соціальної ідентифікації має і приклад однолітка. У багатьох ситуаціях життя дітям корисно придивлятися до своїх ровесників: однокласників, друзів у дворі, героїв книг і фільмів. Їхні вчинки дитині зрозуміліше, мотиви дій схожі на власні мотиви дитини. Але пряме нав'язування дитині прикладу її однолітка неприпустимо: публічне порівняння себе з зразковим однолітком дуже болісно для дитини. Страх бути гірше інших може надовго паралізувати її активність і навіть зрости в комплекс неповноцінності [3].

Нами встановлено, що процес соціального розвитку дітей на етапі молодшого шкільного віку, за даними психологів і педагогів, проходить наступні фази:

1) фаза адаптації (засвоєння цінностей та норм, певне уподібнення до інших членів спільноти);

2) фаза індивідуалізації (пошук засобів утвердження своєї індивідуальності у процесі ототожнення із соціумом);

3) фаза інтеграції – найбільш суперечливу стадію, на якій соціум прагне уподібнити особистість до власних очікувань, а особистість прагне в той же час персоніфікуватися.

Отже, вважаємо, що, через постійне повторення названих фаз при входженні молодшого школяра до різних соціальних груп закріплюються відповідні особистісні новоутворення, які забезпечують оптимальне входження дитини в нове соціальне середовище та інтеграцію в ньому. В працях А.М. Богуш було зазначено, що механізм соціальної орієнтації пов'язаний з усвідомленням особистістю своїх потреб та умов їх задоволення. Формула «мені потрібно» є базовою для усвідомлення потреби, але потім людина має визначитися: як задовольнити потребу в даних соціальних умовах, в конкретному оточенні, у відповідності зі своїм соціальним статусом [1].

Ми дійшли висновку, що освоєння механізму соціальної орієнтації починається вже в ранньому дитинстві і пов'язане з використанням відомого методу виховання - педагогічного вимоги. Цей метод застосовується досить широко, тому що покликаний ввести дитину в діяльність, включити до спілкування і «окреслити» соціально прийнятні межі поведінки. Прийнято умовно розрізняти індивідуальну педагогічну вимогу (яка пропонується окремим вихователем) і колективну (що йде від колективу, від спільноти). Індивідуальна педагогічна вимога за формою може бути дуже різноманітною: це і прямі вказівки, розпорядження, команди, заборони, застереження, погрози, і прохання, і наділені гумором поради, натяки, і щиро висловлене довіру, яку дитина сприймає як вказівку до дії. Таким чином, в процесі соціалізації дитина молодшого шкільного віку освоює і активно відтворює громадський соціальний досвід, набуває необхідних для життя серед людей знань, вмінь, навичок, розвиває здатність спілкуватися і взаємодіяти, орієнтуватися в системах соціальних норм і правил. Все це неможливо без цілеспрямованого втручання соціального педагога, який не просто функціонує як складова частина процесу соціалізації, а, по суті, забезпечує цілеспрямований механізм соціалізації в умовах дошкільного закладу.

Література:

1. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А.М. Богуш, Л.О. Варениця, Н.В. Гавриш та ін. – Луганськ. – Альма-матер, 2006. – 368 с.
2. Киричук О. Розвиток і самореалізація особистості в умовах освітнього закладу / О. Киричук // Рідна школа. – 2001. – № 6. – С. 28–30.
3. Курінна С.М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років у різних умовах життєдіяльності: Дис... канд. пед. наук. - Слов'янськ, 2004.- 202 с
4. Соціальна робота з молоддю в Україні: зб. інформаційно-методичних матеріалів /За заг. ред. І.Д. Звереві. – К.: АТ «Видавництво «Столиця», 1997. – 126 с.